

Peyami Safa'nın *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu* Romanı ile Nemat Kelimbetov'un *Ümit* Romanının Yapı Bakımından Karşılaştırılması

Yerlan ZHIYENBAYEV*, Islam BAKTIYARULY**

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi / Received: 27 Şubat 2022 / 21 February 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 18 Nisan 2022 / 05 April 2022

(Bu makale, inhenticate yazılımınca taranmıştır.)

Öz

Aynı kültür dairesinde, hemen hemen aynı dönemde eserler veren Türk edebiyatının klasik yazarı Peyami Safa'nın "*Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*" ve Kazakistan yazarlarından Nemat Kelimbetov'un "*Ümit*" romanlarındaki ortak yapının tespiti ve değerlendirmesini amaçladığımız çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, yazarların hayatı ve edebi kişiliği hakkında bilgiler verildi. "*Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*" ve "*Ümit*" romanlarındaki yapının mukayeseli olarak değerlendirilebilmesi için eserleri inceleme zarureti doğmaktadır. Bu sebeple çalışmamızın ikinci bölümünde, sırasıyla Peyami Safa'nın "*Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*" ve Nemat Kelimbetov'un "*Ümit*" romanları, yapı ve yapıya bağlı temel unsurlardan hareketle incelenmiş ve böylece mukayeseli çalışma için ihtiyaç duyulan malzeme değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde ise, esas olarak hazırladığımız adı geçen iki yazardan seçtiğimiz romanların yapıları, bir bütünlük içerisinde ele alınarak tespit edilen ortak ve farklı yapı özellikleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye Edebiyatı, Kazakistan Edebiyatı, yapı, psikolojik roman, metin tahlili, mukayeseli edebiyat*

Structural Comparison of Peyami Safa's Novel "*Ninth Ward*" and Nemat Kelimbetov's Novel "*Hope*"

Abstract

This study which aims the detection and evaluation of the common structure in the stories "*Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*" by classic of the Turkish literature Peyami Safa and "*Ümit*" by Kazakh writer Nemat Kelimbetov, consists on two parts. For the comparative structure evaluation of "*Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*" and "*Ümit*" stories, arises the necessity of separate analyses of the stories. For this reason, in the main part

* Dr., Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Filolojisi Bölümü. E-posta: yerlan.zhiyenbayev@ayu.edu.kz Türkistan/Kazakistan. <https://orcid.org/0000-0001-9234-4780>

** Yüksek lisans mezunu, E-posta: islam.baktiyarul@mail.ru Türkistan/Kazakistan. <https://orcid.org/0000-0001-5645-9521>

of the study respectively Peyami Safa's "*Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*" and Nemat Kelimbetov's "*Ümit*" stories were analyzed moving from the story structure and on the basic elements of the structure, so the material needed for the comparative study was evaluated. The last part of the study focuses on the common and different features of the story structures in an integrated manner which is mainly prepared from the chosen stories of the aforementioned authors.

Keywords: *Turkish Literature, Kazakh Literature, structure, psychological novel, text analysis, comparative literature*

Giriş

Türk dünyasının edebiyatı bir bütündür. Baykal'dan Balkan'a uzanan geniş coğrafyada yaşamakta olan Türk halklarının edebi eserlerinde de ortak unsurları görmek mümkündür. Bu bağlamda Türk edebiyatının temsilcisi Peyami Safa (1899-1961) ile Kazak edebiyatının ünlü yazarı Nemat Kelimbetov (1937-2010)'un hasta psikolojisi üzerine kaleme aldıkları romanları karşılaştırarak, ortak tema ve unsurları ortaya koymayı amaç edinmekteyiz. Bunun yanı sıra Türkiye'de çok tanınmayan *Ümit* romanını ve Kelimbetov'u tanıtmayı da arzu ediyoruz. Söz konusu bu eserlerde, her iki yazar da kendi yaşamlarını yansıttığı için son derece gerçekçidir. Dolayısıyla araştırma konumuzu teşkil eden bu iki esere otobiyografik roman denilebilir. Peyami Safa ile Nemat Kelimbetov'un yaşamlarında büyük bir benzerlik vardır. İki yazar da romanlarında hasta yatağında geçirdiği sıkıntıları ve sarsıntıları anlatırken psikolojik duygulara ağırlık vermektedir. Buldukları coğrafyalar farklı olmasına rağmen, yaşadıkları psikolojik sıkıntıların etkisiyle sanat anlayışlarında benzer yönler mevcuttur.

Çalışmanın yöntemi

Çalışmamızda "metinler arası ilişkiler" metodundan hareketle, Peyami Safa'nın "*Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*" ve Nemat Kelimbetov'un "*Ümit*" romanları yapı bakımından ele alınmıştır. Bu bağlamda Prof. Dr. Şerif Aktaş'ın geliştirdiği *Metin İnceleme Yönteminden* hareketle yapının olay, tema, şahıs kadrosu, zaman ve mekân unsurları belirlenerek, temasına göre tespit edilen benzerlikler karşılaştırılmıştır.

1. Hayattan yazıya

Kompozisyon veya (en geniş anlamda) motif örgüsü olay yöntemini ihtiva edecektir. Başka deyişle kompozisyon veya motif örgüsü olay unsurlarının "önem sırasına sokulması" ve "tempo"sunu ayrıca anlatım araçlarını, yani sahne ve diyalog ile

tasvir veya doğrudan doğruya anlatmanın ve bu her ikisiyle de metin içindeki bazı olayları özetleyen kısımların bir nispet dâhilinde düzenlenmesini kapsayacaktır (Wellek, 2005: 193). Kurgunun temel probleme dâhil edilmesi, yapıya farklı özellikler katar. Bu özelliklerin belirgin olmasına rağmen yapının çok yönlü ve girift bunca özelliğini bir çırpıda anlamak kolay görünmüyor. Edebiyat eğitimi açısından yapıyı parçalara bölerek; parçaları, kendi içinde gruplandırarak; genel yapı bütünlüğü içindeki çeşitli yapıları, tek bir yapı aynasında göstererek değerlendirmek daha doğru olur (Önal, 2009: 242).

Enginün'e göre (2013: 296), Türk edebiyatının ünlü ismi Peyami Safa (1899-1961), bir tahlil romancısıdır. Zira insanları, kahramanları, kişileri ve nesnelere psikolojik bakış açısıyla ele alır. Bu bağlamda Peyami Safa çocukken ağır hastalıklar yaşadığı için çoğunlukla hasta bedenle, ahlakla, kişi-toplumla, vicdan azaplarını yaşayanlarla, günahlarla, hayasızlıkla, işe yaramazlıkla, yalnızlık duygusuyla, ruh hastalıklarıyla ve psikanaliz deneyişlerle ilgili konuları işlemiştir. Peyami Safa'ya göre bir olayın yaşanması değil, o olay yaşanırkenki ruhun ve düşüncenin kâğıda dökülmesi önemlidir. Peyami Safa romanlarında ve fıkralarda kullandığı farklı üslupla tanınmış ve sevilmiş bir yazardır. Türkçeye ilgili birçok makaleleri ve dilbilgisi kitabı olan yazar, cümle kurmada ve kelime seçiminde, Türkçenin tüm imkânlarını kullanabilmiştir. Mesela uzun ve karmaşık cümleler; kısa, kesik kurallı hatta devrik cümleler gibi pek çok cümle yapısını eserlerinde görmekteyiz; bu sebeple profesyonel anlatım gücüne sahiptir. Romanın olay örgüsünde canlandırdığı insanları rahat ve kolay konuşturabilen Peyami Safa, her insanı kültür seviyesine göre de konuşturduğu görülmektedir. Çirkin kelimeleri kullanmaktan hoşlanmaz. Cümlede çok kelime kullanan, yeni bakış açısıyla dolu, incelikleri çok sıfatlarla ve zarflarla ayrı olarak dile getirilen, canlı ve imajlı bir üslubun sahibidir. Ruhbilime, felsefeye ve sosyal bilime ait bilgi birikimi dolayısıyla tıbbi kelimeleri, yabancı terimleri, soyut kavramları ve Frenkçe kelimeleri de çok kullanmıştır.

Kazak yazarı Prof. Dr. Nemat Kelimbetov 1937 yılında doğmuş ve Kazakistan'ın önde gelen bilim adamı ve yazarlarından. Onun Kazakistan'da lise ve üniversitelerde ders kitabı olarak okutulan birçok araştırması bulunmaktadır. Kelimbetov'un *Ежелгі түркі поэзиясы және қазақ әдебиетіндегі дәстүр жалғастығы* (1998)(*Eski Türk Şiirleri ve Kazak Edebiyatında Bu Geleneğin Devamı*), *Қазақ әдебиетінің*

бастаулары (1998)(*Kazak Edebiyatı Kaynakları*), *Ежелгі дәйір әдебиеті* (1991) (*Eski Devir Edebiyatı*), *Ежелгі әдеби жәдігерліктер* (2004) (*Eski Edebiyat Abideleri*) ve *Түркі халықтары әдебиеті* (1996) (*Türk Halklarının Edebiyatı*) vb. çalışmalarında Çağdaş Kazak edebiyatıyla birlikte Bütün Türk halklarının ortak edebiyatı hakkında bilgiler verilmektedir.

Kelimbetov, roman ve hikâye alanında da başarılı eserler kaleme almıştır. 35 yaşında bir omurilik ameliyatı sonucu vücudu tamamen felç olarak yatağa bağlı kalan Kelimbetov, büyük şok yaşamış ve bu şoku atlattıktan sonra felci yenmek ve parazit değil, üreten biri olarak yaşamak için mücadeleye girişmiş, bunda başarılı olmuştur.

Yazarın edebiyat alanındaki kitapları arasında önemli bir yere sahip olan *Yaşlılık*, Bağımsız Devletler Topluluğu komisyonu tarafından yılın kitabı seçilmiştir. *Ümit* romanı ise, 2010'da Avusturya'da Fransız Kafka ödülüne layık görülmüştür. *Oğluma Mektuplar* ve *Hasetlik* adlı eserleri de okuyucular arasında büyük yankı uyandırmıştır. Yazarın bu eserlerinden birçoğu Türkçe, Rusça, Almanca ve Çince gibi dillere çevrilmiştir.

14 Aralık 2010'da vefat Kelimbetov'un tercüme alanında da başarılı çalışmaları vardır. Rus romancılarından *Yıldırım*, *Gökkuşağı* ve *Ah Bizim Şuşikent* eserleri, Özbekçeden Said Ahmet'in *Ufuk* ve Pirimkul Kadiriv'un *Yıldızlı Geceler* isimli romanları başarılı bir şekilde Kazakçaya kazandırmıştır.

2. Metin tahlili ve karşılaştırma

a. Zihniyet

Peyami Safa'nın *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* adlı romanında zihniyeti metnin temasına dayanarak belirlemek mümkündür. Metnin ilk bölümlerinde hasta insanın psikolojisi ve hastane manzarası sergilenmektedir. Metnin olay zamanının 1915 senesinde geçtiğini dikkate alındığında, bu esere hâkim zihniyetinin Kurtuluş Savaşı yıllarında yaşayan hasta bir insanın duygularından oluştuğu söylenebilir. Bu eserde insanı ruhu ve bedeniyle bir bütün olarak algılama, çözümleme tekniklerini kullanma, bilinçaltı ve hayal dünyasını yansıtma, insanın iç çatışmalarını aktarma bakımından edebiyatla psikoloji arasında güçlü bir ilgi kurulmaktadır. Türk edebiyatının usta sanatçılarından Peyami Safa'nın romanında edebiyat ile psikoloji arasındaki ilgi bireyin şahsi duygularından ibaret olmasına rağmen, olay örgülerinde dönemin siyasi ve sosyal

manzarası da çağrıştırılmıştır. Bu bağlamda eserin Cumhuriyet'in ilanından sonra yayınlandığını dikkate almalıyız. Hem kendisinin geçmiş yaşamını hem de aşk macerasından bahseden yazar, toplumdaki engelli insanların haline dikkatleri çekmek istemiştir. Bununla birlikte Türk edebiyatında psikolojik romanın gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Psikolojik ve biyografik bir roman olan *Ümit*'te, yazar ve bilim adamı Nemat Kelimbetov'un hayatı anlatılmaktadır. Romanda yatalak bir hastanın eşine olan sevgi ve minneti ifade edilir. Romandahastalanan bir insanın tanıtımıyla birlikte onun hayat mücadelesi tasvir edilir. Kelimbetov'un hayatındaki önemli olaylardan hareketle onun içinde yaşadığı toplumun örf-âdet, gelenek, duygu ve düşüncelerine de ışık tutulur. Başka bir deyişle bu romanda sadece hasta psikolojisi işlenmez. Yazar ve aile içi fedakârlıkları, arkadaş ve dost dayanışmasını da çarpıcı örneklerle başarılı bir biçimde ortaya koymaktadır. Bununla birlikte ibret verici vefasızlık ve merhametsizlik örnekleri de yaşanmış olaylarla aktarılır.

Moran'ın ifade ettiği gibi (2008: 231), romanın akılda kalan güçlü kısımları yazarın hastalığını ve hastaneyi anlattığı bölümleridir; ama bizi ilgilendiren bu otobiyografik romanda rastladığımız aşk temasındaki üçlü ilişkidir.

Enginün ise (2013: 269), *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* romanının özelliğini şu cümlelerle belirtmektedir:

Yedi yıldan beri çektiği hastalık, roman kahramanını hasta benliğine karşı adeta objektifleştirmiştir. O korkmaktan korkar. Hassas benliği annesine duyduğu derin saygı ve sevgi, kendisini acınacak bir varlık olarak göstermekten çekinmesi, bu sakat ve hasta çocuğa karşı okuyucunun saygısını uyandırır. Arka planda ise savaş bütün vahşetiyle devam etmektedir. Yazarın sadece birkaç cümle ile hatırlattığı savaş gerçeği, ferdin acılarını hem önemsizleştirir hem de binlerle çoğaltır. Bu kısa romanın daha ilk sayfasında okuyucunun genzini dolduran, keskin hastane kokusu, roman boyunca hasta gençle birlikte okuyucu tarafından da teneffüs edilir.

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu romanında beden ve aşk derdine derman aramaya çalışan bir çocuğun yaşam öyküsü söz edilmektedir. Zihniyet açısından dönemin sosyal manzarasına, siyasi gelişmelere pek yer verilmemiştir. Bu romanda cephede devam eden savaş hakkında kısa bilgi hariç siyasi betimlemeler yapılmamıştır.

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu romanındaki aynı duyuş tarzı *Ümit* romanında da görülmektedir. *Ümit* romanı hakkında yazılan görüşlerde bu eserin yaşamdan alınan ve yaşama yön veren bir didaktik yönünün bulunduğu ve Kazak edebiyatındaki önemi vurgulanmaktadır. Bu görüşlerin bazılarında şöyle bahsedilmektedir:

İnsanoğlunun adalet isteyen, gerçeklerin peşine düşen insan hayatının çeşitli yollarında sık karşılaşılan azabın her türlüşünün üstesinden gelme yollarını herkes Nemat'ın bu kitabında bulabilir derdim. Bu kitap insan hayatındaki tüm üzüntü ve kederleri yenen yiğitlik azmin bir zırhı gibidir (Nurpeyisov, 2011: 128).

Ümit, onun sevgili eşine yazdığı samimi kalpten çıkan bir mektubudur. Mektubun sahibi eserin başkahramanına dönüştür (Eluvbayev, 2011: 137).

Evet, Ercan el ve ayakları tutmayan, engelli bir kişi konumuna düşmüş olsa da neticede yılmaz insanın yüksek ruhu, tükenmeyen gayret ve çabası, hayata olan tutkunluğu galip gelir. Kitabın önemi de burada yatsa gerek. Bundan dolayı biz bahse konu ettiğimiz monolog hikâyeyi “Yiğitlik ve Bilgeliği Anlatan Destan” olarak nitelendirmek istiyorum (Nurşayıkov, 2011: 144).

Bu eserde milli değerlerin korunması ve geliştirilmesine yaptığı katkılar büyüktür. Bilim adamı ve eğitimci Kelimbetov tarihten ders alınması doğrultusunda geçmişteki atalarımızdan günümüze ulaşan manevi mirasları bugünkü değerlerle örtüştürerek erdemli olma yoluna gençleri öğütlemektedir. Bu deneme 20-21. yüzyıllar kavşağının manevi sırrı, gönül defteri olarak tarihe geçecektir (Hamzabekulı, 2011: 172).

Nemat'ın eserleri hayatın çok kısa oluşunu da, hayat mücadelesinin gerekliliğini de anlatıyor. İnsanlara hayatın değerinin vaktini iyi kullanmakta ve değerini yaratmakta olduğunu, hayatta yaratıcı olmayı, yorulmak bilmeden çalışmak gerektiğini anlatıyor (Abdurahman, 2011: 184).

Onu örnek alan nice yazarlar

Fikir dünyasına ışık salarlar.

Nemat'ın azminde, yüce yazarlar

Onun irfan deryasına dalarlar... (Kanatbayev, 2011: 187).

Kelimbetov eserlerinde ansiklopedik özellik göze çarpar. Onda büyük bir bilgelik ve derin arayışın izleri görünmektedir (Majenkızı, 2011: 217).

Kelimbetov eserlerinde Türk halklarının millî özelliklerini ve insani hasletlerini öne çıkarmaktadır, bu ise bugünkü küreselleşme döneminde, özellikle, gençler için çok önemli olduğunu vurgulanmaktadır (Kara, 2011: 221).

Böyle bir konu daha önce Kazak edebiyatında yer almamıştı. Yazarın Ümit monolog hikâyesi piyes olarak sahnelenerek izleyenlerin beğenisini kazandı. Bu eserler günümüzde halkın istifadesine sunuldu ve sadece biz değil, başka halklar da bunları okumakta ve takdir etmektedir (Mamet, 2011: 223-224).

İnsanoğlu bu dünyaya mağlup olmak için gelmez. İnsan vücudunu ortadan kaldırmak mümkündür, ancak ruhunu yenmek mümkün değildir. Nemat Kelimbetov'un Ümit isimli kitabının başkahramanı Ercan işte bunun gibi bir ruhun temsilcisidir (Bingshi, 2011: 235).

Nemat'ın eserleri hayatın çok kısa oluşunu da, hayat mücadelesinin gerekliliğini de anlatıyor. İnsanlara hayatın değerinin vakitleri iyi kullanmakta ve hayat değerini yaratmakta olduğunu, hayatta yaratıcılık olmayı, yorulmak bilmeden çalışmak gerektiğini anlatıyor (Haidu, 2011: 239).

Bilim adamları ve araştırmacıların Peyami Safa ve Nemat Kelimbetov'un edebi kişiliğiyle ilgili sunduğu bilgilere dayanarak her iki yazarın da ferdin psikolojik halini ön planda anlatan romancılar olduğu söylenebilir. Her iki romanda da toplumsal temalardan ziyade, bireyin iç duyguları betimlenmektedir.

b. Olay örgüsü

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu romanı bir hatıra defteri niteliğini taşımaktadır. Roman genel olarak düz bir çizgide ilerlemekle beraber yer yer geriye dönüşler görünmektedir. Hasta gencin bu hastalıkla ne zamandan itibaren mücadele ettiğini ve paşanın kim olduğunu geriye dönüşlerle öğreniyoruz.

Roman numaralandırılmış altı bölümden ve yine numaralandırılarak birbirinden ayrılmış 44 kısımdan . I, II, IV, V ve VI. bölümler 7; III. bölüm ise 9 kısımdan oluşur. Yazar her bölüme bir başlık koymuştur başlık ile metin arasındaki epigraflar tema ile başlık arasındaki irtibatı sağlar. Bu epigraflar; sayfanın sağ cephesinde yer alır. Çoğunlukla metnin içinden seçilen bu epigraflar hem metnin başlığı ile metin arasında bir ilişki sağlar hem de okuyucunun ilgisini metne çeker. Üçüncü bölümün diğer bölümlerden uzun olmasının belli başlı nedenleri vardır. Bu bölümde; hasta çocuğun

daha sonraki vaziyetini tayin edecek ipuçları verilir. Ayrıca köşkte çocuğa karşı takınılan tavır değişmesi, Doktor Ragıb'ın evlilik teklifi gibi kilit konular bu bölümde şekillenir. Bunların yanısıra üçüncü bölümün kendinden önceki ve sonraki bölümler arasında bir köprü vazifesi gördüğünü söyleyebiliriz. Romanın olay bağlantıları üç halkaya ayrılmıştır.

Ümit romanı, iki bölümden ibarettir. Birinci bölüm, başkahraman Ercan'ın eşine yazdığı mektuplarından oluşmaktadır. Başkahramanın amansız hastalığından dolayı sürdürdüğü yaşam mücadelesi ve çevresindeki insanlarla ilişkisi tasvir edilen bu bölümde asıl olay örgüsüyle birlikte yardımcı kahramanların yaşamından da kesitler sunulmaktadır. Birinci bölüm, on altı alt bölüme ayrılarak numaralandırılmıştır. İkinci bölümde, başkahramanın eşi Gevher'in yatalak kocası Ercan'a yazdığı mektubundan ibarettir. İkinci bölümün ikinci kısmında, Akılbek Ağabey'in yaşamı, hastalanması ve aşk macerası söz edilmektedir. Görüldüğü gibi, birinci bölüm, ikinci bölüme nazaran daha kapsamlıdır ve eserin sonucu niteliğindedir. Eserde türlü sebeplerle yatalak kalan hastaların hayat hikâyeleri tasvir edilerek, bu engelli insanların nasıl yıprandıkları, toplumdan dışlanması ve çektiği çileleri gözler önüne serilmektedir. Çetin günlerde kendisine sonuna kadar destekte bulunan ailesi ile arkadaşlarının merhamet ve sadakatini betimleyen hâkim anlatıcı, bu bağlamda hasta insanın psikolojisini göstermek istediği ortadadır.

Merhamet, adalet, yardımseverlik, insaf ve sabır gibi insani vasıfların önemi vurgulanan *Ümit* romanının olay örgüsü yazarın kendi yaşamından alınmıştır.

Bu roman, Almatı'da Muhtar Avezov tiyatrosunda sahnelendiği sırada da seyircilerin takdirine mazhar olmuştur (Abdezulı, 2010: 5).

Roman kurgusunun önemli bir parçasını kişiler oluşturur. Bunlar romanda ya etken ya da edilgen konumdadırlar. Yani ya özne ya da nesnelendir (Çetin, 2009: 142).

İncelediğimiz iki eser, ortaklıkların yanı sıra tabii olarak farklı özelliklere de sahiptir. *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* ile *Ümit* romanları, psikolojik eserdir. Psikolojik romanlarda kişilerin ruhsal durumları yansıtılır. Bu eserlerde de yazarlar daha ziyade toplumdaki bireyin özelliklerini betimleyerek, tip üretmek yerine insan karakterlerini göstermeye çalışmıştır.

Roman kurgusunun ilk unsuru, romanın adıdır (Çetin, 2009: 187). Bu doğrultuda Safa'nın romanının başlığı somut bir mekân adından oluşmaktadır. Kelimbetov'un

romanının başlığı ise, soyut kavramdan oluştuğu ortadadır. Ancak iki yazarda da yaşama, kazanma ve iyileşme ümidi hâkimdir. Dekoratif unsur olarak tasvir edilen hastane bireyin ümidini yeşerten bir mekândır. Hayallerin gerçekleşmesinde bu hastanedeki sağlık görevlilerinin de önemli rolü vardır. Eleştirel gerçekçilik tarzıyla kaleme alınan bu eserlerde kişilerin soyut duyguları ve somut varlıkları dikkate sunulmuştur.

Çetin'in ifadesine göre (2009: 177), roman kişilerinin olaylar karşısındaki ruhsal tepkileri, düşünceleri, duyguları, korkuları, heyecanları, ya da olaylar sonucunda kendi ruhları üzerinde meydana gelen bazı etkiler, değişimler sergilenir. Yani kişinin bir durum, olay ve olgu karşısındaki ilk tepkileri ve maruz kaldığı olaylar ve durumlar sonucunda kendisinde, ruhunda iç dünyasında meydana gelen değişimler ve yenilikler, sebep ve sonuçlarıyla verilir. Kişilerin ruhsal durumları, bütün boyutlarıyla tasvir edilir.

Anlatım imkânları, eser sahibinin bakış açısı ile anlatım tarzını etkiler. Üzerinde durulması gereken bir diğer nokta ise iki eserde de hasta insanın düşünceleri ele alınır. Bu eserlerde ele alınan kişilerin pek çok benzerliğinin yanı sıra yaşamaları bakımından da birçok farklılığa sahiptir.

İlk okumada dikkatimizi çeken benzerliklerden biri, metin düzeninde kendini gösterir.

Safa, eserini yazma amacına uygun olarak olayları tüm cephesiyle anlatır. Hâkim anlatıcı tarafından nakledilen eserde başkahraman yalnız değildir. Onun yanında ailesi ve kendisini destekleyenler vardır. Kelimbetov'un eseri ise, daha ziyade monolog anlatma üslubuyla mektup tarzında ele alınmıştır. İç konuşma yöntemiyle kaleme alınan bu romanlarda kişilerin ruhsal durumları, aşk, ıstırap ve ümitleri, tasavvur ve tahayyüllerisergilenmektedir. "İç konuşma, bilinç akımından farklıdır. İç konuşmada kişi, sanki karşısında bir muhatabı varmış gibi belli bir düzene ve sisteme bağlı kalarak konuşur" (Çetin, 2009: 180). Eserin başkahramanı olan hasta insanın duygu ve düşünceleri zaman ve mekân kayıtlarına bağlı kalmaksızın çağrışım unsurları aracılığıyla anlatılır. Bu bağlamda *Ümit* romanında olay örgüsü genişletilerek karşılaştırma motifi kullanılmıştır. Hastanedeki diğer hastaların hayat hikâyeleri söz eden hâkim anlatıcı, benzer durumdaki kaderlerini karşılaştırır. Böylece toplumdaki insanların yaşamına ışık tutmaya çalışmıştır.

Safa'nın *Dokuzuncu Hariciye Koşu* romanında önce hastane anlatılır. Hasta bir çocuğun çektiği sıkıntılar tasvir edilerek, Paşa'nın köşkünde yaşadığı aşk macerasından bahsedilir. Bu birimlerde sevgi ve nefret kavramları çatışmaktadır. Hastalığından dolayı ızdırap çeken çocuğun hayata bağlanmasında bu olayın doğrudan etkisi vardır.

Kelimebetov'un *Ümit* adlı romanında ise, "eşine olan minneti" anlatılmaktadır. Bu romanda hâkim anlatıcı, zor günlerde kendisine destekte bulunan eşine olan sevgisini dile getirmiştir. Yazar bu eserinde toplumdaki engelli insanların durumunu yansıtmakla birlikte ideal insanın özelliklerini gösterir.

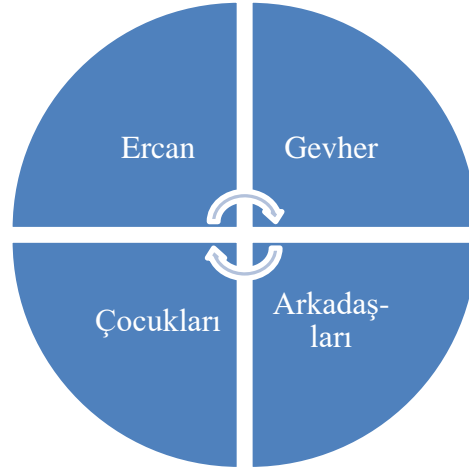
İki yazar da eserlerinde hastalığından dolayı uzun süren mücadelesini tasvir eder.

İki romanda da olay örgüsü başkahramanın yakalandığı hastalığının etrafında gelişir. Hastalığının çileli tedavi sürecinin bedeninde ve ruhunda açtığı yaralara rağmen hayat karşısında güçlü durmaya çalışan mücadeleci bir ben'in hissettirildiği bu olay örgülerinde "ölüm ve ümit", hastalığın hemen yanı başında sürekli hatırlanan bir olgu olarak belirir. Eserde böyle bir duyguyla yazılan kısımlarında "ben" in iç dünyasını, duyuş tarzını dikkatlere sunmaya izin veren bir zihniyetin ürünü olduğunu söylemek gerekir. Ümit ve yaşam mücadelesi iki eserde de hâkimdir. Bu tip anlatımlar, toplumsal yaşamda problemlere neden olan meseleleri irdelemeye, göstermeye ve halkı uyarmaya imkân veren bir zihniyetin ürünleridir. Bütün bu değerlendirmeler gösteriyor ki iki eserde de "birey" in penceresinden dış dünyayı gözlemleyen yazarlar, "ben" e yönelik unsurlarla birlikte toplum adına konuşan bir kimlik kazanmaya başlar.

c. Kişi unsurları

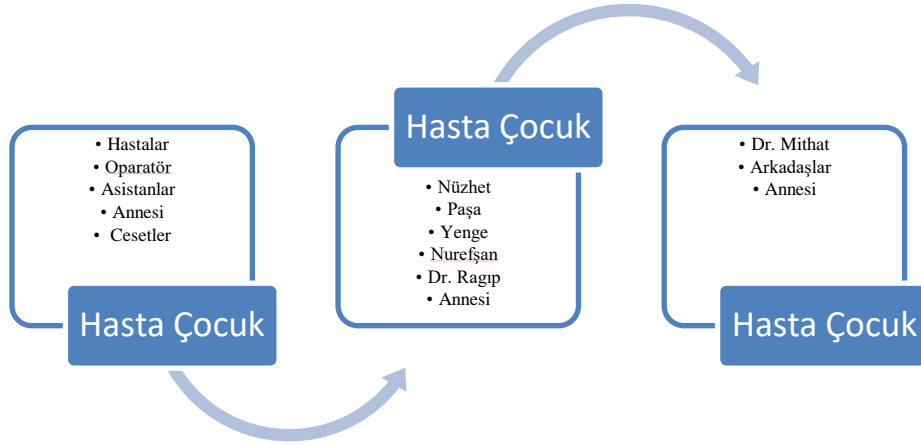
İki romandaki kişilerin karşılaştırılması bakımından *Ümit* romanında daha çok iyi insan tipinin betimlendiğini görmek mümkündür. Romanda kötü insan tipi olarak tasvir edilen akrabası Bekir'in olumsuz hareketleri ve hastanedeki komşusu Akılbek'in ilk eşi Ravşan'ın hoş olmayan tavırları hâkim anlatıcıyı derinden üzmektedir. Buna rağmen çevresindeki merhametli insanların desteğiyle yaşam mücadelesinde kazanır. Olay örgüsünde olumsuz tiplerin (Şekil 4) hâkim anlatıcıyla doğrudan ilişki kurmadığını görmek mümkündür.

Şekil 4. *Ümit Romanında Kişi Unsurlarının Olay Örgüsündeki Görünümü*

Eserde ele alınan olumlu karakterler hem kendi arasında hem de ana kahramanlarla ilişki kurmaktadır (Şekil 5). Ana kahraman kendi yaşamını Akılbek ile Kaysar'ın kaderiyle karşılaştırır. Bu doğrultuda mevcut durumuna şükreder ve hayat arkadaşı olan sevgili eşi Gevher'e olan minnettarlığını dile getirir. Bu bağlamda Karatay adlı amcasının kaderini ve onun eşine olan sevgisini hatırlar.

Şekil 5. *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* romanında Kişi Unsurları arasındaki bağlantılar

Bu bakımdan bu romanlarda toplumdaki engelli insanların durumu ve hayat mücadelesinde karşılaştığı sıkıntılar ele alınmıştır. *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* romanında kişi unsurlarının *Ümit* romanına nazaran daha az kullanıldığı söylenebilir (Şekil 6). Yani bu romanda hâkim anlatıcının etrafındaki kişiler olduğu gibi anlatılır,

yüceltme veya küçümseme yapılmaz. Ümit romanda ise, ideal insan tipi olarak tasvir edilen eşi Gevher ile çevresindeki arkadaşları romanın sonuna kadar hep iyi olarak anlatılır. Bununla birlikte zengin ve güzel görünümlü insanların hep iyi olmadığı ima edilir. Hastalar da çocuklar kadar yardıma muhtaç tipler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 6. *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu ve Ümit romanlarındaki kişi unsurlarının özellikleri*

Kişi unsurları	<i>Dokuzuncu Hariciye Koşuşu romanı</i>	<i>Ümit romanı</i>
Ana kahraman	<i>Hasta çocuk</i>	<i>Ercan</i>
Yardımcı kişiler	<i>Nüzhet, annesi, Nureşşan, Paşa Mithat Bey ve doktorlar</i>	<i>Gevher</i>
Yüceltilmiş tipler	-	<i>Anne babası, Akılbek Ağabey, Meyirgül, Karatay Amca, Kaysar, Nurlibek ve Alma, Dastan, Vasily Jukov, Rahimbek.</i>
Merhametsiz insanlar	<i>Yenge, Doktor Ragıp</i>	<i>Bekir ve karısı, Ravşan</i>
Hatırlanmış kişiler	<i>M. Lökok, Zavallı Yörük, Horatio, Sadi Carnot,</i>	<i>Tolstoy, Daudet, Hugo, Voynichi, Berlioz, Seneca, Maqataev, Mumford, Collins, Ukraynalı Lesya Hanım.</i>

Hâkim anlatıcı, toplumdaki bazı insanların zamanla ekonomik, sosyal ve psikolojik bazı nedenlerle yılgınlık içine düştüğünü ve mücadeleden vazgeçerek sadece ideallerinden değil, yaşadıkları toplumdan da kaçmayı yeğlediğini doğru bulmaz. Dolayısıyla insanların çevresindeki yakın kişilere zaman ayırmasını önerir. Bununla birlikte sağlığın değerli olduğunu da vurgular. İnsanı ve toplumsal ilişkilerde merhametin önemli olduğunu çağırır.

Hasta bir insanın duyguları, sorunları ve çaresizlikleri şu cümlelerde ortak ifadelerle ima edilmiştir:

<i>Hastanedeki hastaların durumu</i>	
Bir gün hastanelerde okunmak için bir roman yazsam ve notlarımı içine karıştırırsam... Büyük bir hastalık geçirmeyenler, herşeyi anladıklarını iddia edemezler. İki hasta kadar birbirine yakın hiç kimse yoktur. Hasta olmayanlar bizi ne kadar az anlayacaklar! (Safa, 2010: 113)	Hastanede insanlar çabuk arkadaş oluyorlar, en kutsal düşüncelerini birbirleriyle paylaşırlar. En azından bizde böyleydi. Boş zamanımız mı çoktu, yoksa çaresizliğimiz mi bizi yakınlaştırdı (Kelimbetov, 2010: 48).

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu romanında ise, 15 yaşındaki hasta bir çocuğun 8 yaşından beri dizindeki meçhul hastalıkla uğraştığı anlatılır. Çocuğun dizine iki defa ameliyat yapılmasına rağmen olumlu sonuç vermez ve üçüncü ameliyattan ümit beklenir. Bu hastalık çocuğun zihninde derin bir iz yaratmıştır. Çok acı çektiği, kültürlü ve felsefi düşünce tarzına sahip olan başkahramanın 40-50 yaşın tecrübesine sahip olduğu çağrıştırılır:

<i>Başkahramanın duyguları</i>	
Yatağa girerken, her büyük felâketimde olduğu gibi, kendimi birkaç yaş birden büyümüş hissettim. Kırkını geçmiş insanların tecrübelerine sahip olduğuma inanıyordum, fakat hâlâ Nüzhet'e âşık olduğumu kendime itiraf edemeyecek kadar çocuktum. Yatağa girince vücudumun her vaktinden fazla ağırlaştığını zannettim. İstirap ağırlığıma bir şeyler katıyordu. Dizim de çok ağırmaya başladı (Safa, 2010: 25-26).	Gevher! Ancak hasta olduğun zaman sağlıklı bir insanın ne kadar mutlu biri olduğunu anlamaya başlıyorsun. Sağlıklı olmak, koşmak, neşelenmek, ne kadar büyük nimetmiş meğer. İnsan acı çekmeyince pek çok şeyi anlamıyor, pek çok şeyin farkına varmıyormuş... (Kelimbetov, 2010: 15)

Sağlığın önemi vurgulanan bu cümlelerde hasta bir insanın psikolojisi sergilenmektedir. Hastalığından çektiği acılardan dolayı derin düşüncelere dalan hâkim anlatıcının aşk duyguları onun yaşam mücadelesini göstermektedir.

Romanın olay örgüsünde yeri geldikçe ünlü bilim adamları ve şairlerin (Akan Seri, Filozof Falles, Heinrich Schliemann, Mukagali Makatayev, Lev Tolstoy, Alfons Daudet, Victor Hugo, Ethel Voynich, Şair Esimjanov, Berlioz, Lesya Hanım, Ethel Mumford, Muhtar Auezov, Puşkin, Abay, Çehov, Beyimbet Maylin, Nietzsche vb.) veciz ifadelerine yer veren hâkim anlatıcı, şahsi düşüncelerini kâğıda dökerken hangi sanatçılardan etkilendiğini de çağrıştırmaktadır.

Yazarlara göre, toplumdaki bütün insanlar karşılaştığı sıkıntılara dayanması lazımdır. Hayat yolundaki bazı değişimlere direnç gösteremeyenler insana olan şuurunu da kaybedebilir.

Yazar, olup bitenler karşısında sabırsız insanları öfkeyle eleştirmiş; hasta yatağında kendisine merhamet gösterenlere şükran duygularıyla yaklaşmıştır.

d. Mekân

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu romanında betimlenen mekân unsurlarına nazaran *Ümit* romanında daha fazla dekoratif mekânları görmek mümkündür.

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu romanında olay örgüsünün üç ayrı mekânda (Hastane-Çocuğun ailesinin evi ve Erenköy'deki Köşk) geçtiğini görürüz.

Ümit romanında ise, ana mekân hastane ve kendi evinden ibarettir. Bununla birlikte her iki romanda da dekoratif unsur olarak muhtelif mekân (bozkır, bahçe vb.) unsurları kullanılmıştır.

Bu bağlamda her iki romandaki hastane tasvirleri şöyle gösterilebilir:

<i>Hastane kavramı</i>	
Ben de onların arasındaydım ve onların arasında büyüğüm de yoktu. Yalnız bende meçhul bir hastalık vardı. Sekiz yaşımdan beri çekiyordum (Safa, 2010: 7).	Durumu ağır hastalar bölümünde yatıyorum. Saklayacak bir şey yok. Burası nöroşirurji hastanesi ve burada en zor, en tehlikeli ameliyatlar yapılıyor. İnsan bedeninin en kutsal bölgesi olan beynine müdahale ediyorlar (Kelimbetov, 2010: 17).

Karşılaştırdığımız iki eserde de ev kavramı yüceltilmez. Ev tasviri insanın mutlu yaşadığı mekânı olarak öne sürülür.

<i>Ev kavramı</i>	
Fakat eve gittim. Şehrin bir ucundan öbür ucuna. Kenar mahalleler. Birbirine ufunetli adaleler gibi geçmiş, yaslanmış tahta evler. Her yağmurda, her küçük fırtınada sancılanan ve biraz daha eğrilip bükülen bu evlerin önünden her geçişimde, çoğunun ayrı ayrı maceralarını takip ederdim (Safa, 2010: 13).	Beni hastaneden getirip, sedye ile üçüncü kattaki dairemize çıkardığımız günü hatırlıyor musun? Aksilik bu ya, binanın asansörü de arızalanmış, çalışmıyordu. Ben ise o kadar çaresizdim ki, sedyemi taşımaya yardıma gelen insanların yüzüne bakamaya utanıyordum. Neyse ki, komşularımız tek kelime etmeden yardıma koşmuşlardı (Kelimbetov, 2010: 122)

Bir başka mekân unsuru olarak kullanılan bahçe kavramı her iki romanda da benzer tasvirle betimlenmektedir.

<i>Bahçe kavramı</i>	
Her gidişimde, hastanelerin bahçesi bana hüznün verirdi. Bunun mânasını şimdi bulmaya çalışıyorum ve hastalıkla tabiat arasındaki büyük tezadı anlıyorum. Bu, bir bahçeden hastaneye girerken ve bir hastaneden bahçeye çıkarken en çok hissedilen şeydir (Safa, 2010: 11).	Hastanenin karşısında büyük elma bahçesi vardı. Eskiden, özellikle ilkbaharda bu bahçede dolaşmayı severdim (Kelimbetov, 2010: 32).

e. Zaman

Zaman unsuru, romanlarda kendisine yer verilen olayların geçtiği, olup bittiği, cereyan ettiği nesnel, vaka ve anlatma zaman dilimlerini karşılayan bir kavramdır. Roman, bir zaman sanatıdır ve geniş bir zamana yayılan olay, durum, olgu, yaşantı, duygu, hayal ve düşünce unsurlarının sergilenmesidir (Çetin, 2009: 128).

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu romanındayedi seneden beri hastalığından dolayı çile çeken bir çocuğun 1915 yılında başından geçirdiği tahminen bir senelik olay örgüsü

tasvir edilir. *Ümit* romanında ise, 35 yaşındaki başkahramanın 7 sene boyunca çektiği çilesi ve hataya tutunma azmi betimlenir.

<i>Hastalığın süresi</i>	
Hastalığımın yalnız ismini söyledim. Gözlerinden gurur çekildi ve yalnız şefkatle bakarak sordu: -Ne zamandan beri? -Yedi sene (Safa, 2010: 63).	Ercan, göz açıp kapayıncaya kadar yedi sene geçti bile. Yedi senedir ailen bu çileyi çekiyor. Daha ne kadar sürecek bu savaş? Ancak, boynunda taş gibi asılı duran hastalık artık yavaş yavaş geri adım atmaya başladı (Kelimbetov,2010: 184).

Her iki romanda da hastanın tedavi süreci, bu süreçte çektiği sıkıntıları ve sorunu anlatmaya engel olan (*Ümit'te* Bekir; *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'nda* Dr. Ragıp ve Paşa'nın eşi vb.) veya destekte bulunan (sağlık görevlileri, sevgilisi, ailesi ve arkadaşları vb.) kişilerle bağlantısı zaman açısından anlatılmaktadır. Bu bağlamda her iki romanda da kişi ve mekân kavramlarının zamanla doğrudan ilişkisi olduğu ortadadır.

İki romandaki *ameliyat anının beklenmesi, tedavi süreci ve iyileşme ümidi* kavramlarına istinaden bu eserlerde kullanılan zaman unsurlarında ortaklığın bulunduğu söylenebilir.

<i>Ameliyat öncesi duygular</i>	
Nefes borularım yandı ve şakaklarım geriler gibi oldu. Çabuk uyumak, kaybolmak istiyorum. Kuvvetli nefes aldım. Sesler, sıcak buğular arasında halvetlere doğru uzaklaşarak eriyorlar. Kendimi son defa olarak bir an bulup kaçırıyorum (Safa, 2010: 111).	Doktorlar geldi ve beni ameliyat odasına götürüyorlar. Gözlerimin önüne, gece karanlığında gökyüzünü aydınlatan parlak yıldız gibi senin yüzün geliyor (Kelimbetov, 2010: 85).

Bu cümlelerde ortaklığın yanı sıra farklılığı da görmek mümkündür. Zira *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* romanında sevdiği kızı başka birisiyle nişanlanmak istediğinden dolayı hayal kırıklığına uğrayan kişinin duyguları belirtilmiştir. *Ümit* romanında ise, tam tersine ümit dolu duygular vurgulanmıştır.

Her iki romanda da kişiler zamanlarının çoğunu kitap okuyarak geçirmektedirler. Bu doğrultuda dünya edebiyatından ünlü klasiklerin adı anılarak, onların eserlerine gönderme yapılır. Hatta hâkim anlatıcı, okuduğu kitaplardaki kahramanların kendi kaderine benzer mahiyetteki yaşamından söz eder.

<i>Zaman kavramı açısından kitap okumanın önemi</i>	
Son senelerde Paşa iyice ihtiyarladı. Konuşması ağırlaşmıştı ve bazı, konuşurken uyuyordu. Ben ona eğlenceli romanlar götürürdüm ve geceleri okurdum. Kanepeye yatar, arada bir, çocukluğumda çok işittiğim kahkahalarından birini atardı. Ben, son senelerde işitmez olduğum bu kahkahaları duymak için ona tuhaf romanlar okumaktan zevk alırdım. Ben de onu çok severdim. “M.Lavaredin kırk beş parası”, “Çalgıcı”yı iki defa okudum. Nüzhet’e edebi romanlar götürürdüm. Biz babasıyla otururken o, odasına çıkıyor ve bunları kendi başına okuyordu (Safa, 2010: 20).	Kitaplardaki hoşuma giden insan karakterleri, atasözleri, vecizeler ve ilginç konular hafızama kazındı. Bazen söz ustalarının elinde yoğrulan hikâyeler bana harika birer şiir gibi geliyordu. Bu hikâyeler yazarların ustalıkları beni hayrete düşürüyordu. Dilimle açtığım sayfalar, beni insan ruhunun ustalıkla işlendiği başka dünyalara taşıyordu (Kelimbetov, 2010: 153).

Görüldüğü gibi hem *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* hem de *Ümit* romanı vaka zaman olarak kaleme alınmıştır. Nesnel zamanın tamamını kapsamadan, sadece olayların cereyan ettiği zaman süresinde anlatılmaktadır. Bu vaka zamanı içinde hatırlamalar, çağrışımlar ve geriye dönüşlerle olaylar genişlemeli bir boyut kazanmıştır.

Sonuç

Okuyucunun zaman zaman kendisiyle, zaman zaman eseri yazan kişiyle, zaman zaman da yaşadığı çevre ve sürede karşılaştığı kişilerle özdeşleştirdiği yaratılmış ve biçimlendirilmiş karakterler, anlatma esasına bağlı eserlerde bulunması gereken temel unsurlardan biridir. Olayların, duygu ve düşüncelerin okuyucuya aktarılmasını sağlayan,

kurgulanan metni ete kemiğe büründürerek canlandıran da yine bu olay örgüsünde yer alan kişilerdir.

Nemat Kelimbetov ve Peyami Safa'nın eserlerinde toplumcu gerçekçi sanat görüşünün ve kendi hayat görüşünün sonucu olarak kendi hatıralarıyla birlikte çevresinde yaşayan insanların yaşamı kaleme alınır. Psikolojik eser olarak bilinen *Ümit* ve *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu* romanlarında da ümidini yitirmeyen hasta bir adamın yaşam mücadelesi, karşılaştığı zorluklar ve etrafındaki kişilerin olumlu-olumsuz etkileri sanata has bir şekilde ele alınır. Bütün bunlar hâkim anlatıcının kendi yaşamından alınan bir kesit olduğu da bellidir. *Ümit* romanında anlatıcı ideal insan tipini göstermekle birlikte toplumdaki bazı olaylara da değinir. *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu* romanında ise, ideal insan tipinden ziyade yazarın yaşamında yer alan bazı insanların tasviri yapılmaktadır. Bu bağlamda aile sevgisi, sadık dost, hastanın acısı, doktorların görevi, insanlar arasındaki ilişkiler, merhamet duygusu, yardımseverlik, kahramanlık, fitnecilik, okuma ve yazma alışkanlığı vb. gibi meseleleri iki romanda da betimlenir.

Nemat Kelimbetov'un "*Ümit*" ve Peyami Safa'nın "*Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*" adlı romanları arasındaki benzerlikler, her iki yazarın, roman temasının seçimi ve işlenişi konusunda, birbirlerine benzer yollara başvurduğunu gösteren bir örnektir. İki romanda da, kahramanın sosyal ve psikolojik durumlarını yansıtan, onların kişilik özelliklerinin etkili olan zaman, mekân ve çevre tasvirleriyle karşılaşmaktayız. Ayrıca her iki eserde de mekân tasvirleri olayın mahiyetini bildirme ve istikametini sezdirme fonksiyonlarından geniş ölçüde yararlanmaktadır. Bu romanlarda tablo, peyzaj ve dekorlar, kahramanlarla bir bütünlük içerisinde dirler. Karşılaştırma konumuzu teşkil eden romanların yalın ve doğal dili vardır. Bunun yanı sıra romanlarda zaman zaman bilinç akımı yöntemi kullanıldığını görmek mümkündür.

Çalışmamızın esas gayesi, Nemat Kelimbetov'un "*Ümit*" ve Peyami Safa'nın "*Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*" romanlarındaki ortak yapının karşılaştırmalı olarak değerlendirmesidir. Ele aldığımız iki yazarın edebi şahsiyeti ve roman sanatındaki benzerliklerinin tespiti, muhakkak ki, daha geniş bir çalışma gerektirir. Bir başlangıç olan bu çalışmamızın, Türk dünyasında Türk lehçeleri ve edebiyatları arası karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları araştırmalarına temel teşkil edeceği ümidindeyiz.

Kaynaklar

- Abdezulı, K. (2010). Профессор Немат Келімбетов және қазіргі қазақ руханияты, *Қаз ҰУ Хабаршысы* №4, 3-5. Алматы.
- Abdurahman, S. (2011). “Maneviyat Sırrı ve Manevi Şiir”, *Yaşlılık*, Türkçeye aktaran: Abdulvahap Kara. İstanbul: Artus Basım. 173-184 s.
- Aktaş, Ş. (2003). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 6. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bingshi, Y. (2011). “Yılmaz Ruhun Sahibi”, *Yaşlılık*, Türkçeye aktaran: Abdulvahap Kara. İstanbul: Artus Basım. 235-236 s.
- Çetin, N. (2009). *Roman Çözümleme Yöntemi*, Ankara: Öncü Kitap.
- Eluvbayev, S. (2011). “Zırh veya Bir Sebat ve Aşk Hikâyesi”, *Yaşlılık*, İstanbul: Artus Basım. 131-142 s.
- Enginün, İ. (2013). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh yayınları.
- Haidu, Z. (2011). Berraklık ve Saflıktan Doğan Eser, *Yaşlılık*, İstanbul: Artus Basım. 237-240 s.
- Hamzabekulı, D. (2011). “Gurur ve Eğitim Yüksekokulu”, *Yaşlılık*, Türkçeye aktaran: Abdulvahap Kara. İstanbul: Artus Basım. 165-172 s.
- Kanatbayev, D. (2011). “Yiğitliğin Mihenk Taşı”, *Yaşlılık*, Türkçeye aktaran: Abdulvahap Kara. İstanbul: Artus Basım. 184-188 s.
- Kara, A. (2011). Nemat Ağabey Türk Halklarının Kalbinde Sonsuza Dek Yaşayacak, *Yaşlılık*, Türkçeye aktaran: Abdulvahap Kara. İstanbul: Artus Basım. 219-222 s.
- Kelimbetov, N. (2010). *Ümit*. Rusçadan Türkçeye aktaran: Gülnar Kara. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Kocatürk, V. M. (2018). *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*, 5. Baskı. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi yayınları.
- Majenkızı, R. (2011). Dünya Okuyucuları için Ortak Kitap, Türkçeye aktaran: Abdulvahap Kara. *Yaşlılık*, İstanbul: Artus Basım. 189-190 s.
- Mamet, S. (2011). Kelimbetov Mücizesi, *Yaşlılık*, Türkçeye aktaran: Abdulvahap Kara. İstanbul: Artus Basım. 223-226 s.
- Moran, B. (2008). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış-1*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nurpeyisov, A. (2011). “Asalet”, *Yaşlılık*, Türkçeye aktaran: Abdulvahap Kara. İstanbul: Artus Basım. 127-130 s.

- Nurşayıkov, A. (2011). “Yiğitlik ve Bilgelik Destanı”, *Yaşlılık*, Türkçeye aktaran: Abdulvahap Kara. İstanbul: Artus Basım. 143-148 s.
- Önal, M. (2009). *Yeni Türk Edebiyatı-2*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Safa, P. (2010). *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*. Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Wellek, R.; Warren, A. (2005). *Edebiyat teorisi*, (Çeviren: Ömer Faruk Huyugüzel), İzmir: Akademi Kitapevi.